

אח כ"ט

מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל

ג"ס

ס' אלה
ג' כ"ט

1 **"ואלה"** המשפטים אשר תשים לפניהם מפרשיי: "כי מקום שנאמר "אלה" פסל את הראשונים - "ואלה" מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני וכיו"ע ע"ש. והדברים באמת תמוהים, דמי היה מעלה בדעתו שדינים אלו שנאמרו כאן אינם מסיני שמשום כך כותבת התורה "ואלה" וכפי שמפרש רש"י בשם המכילתא. זאת ועוד, הדין הראשון שמביאה כאן התורה הוא דין "עבד עברי", ודין זה הרי אינו משפט אלא "חוק" וא"כ מדוע הדין הראשון בפי משפטים הוא ענין השייך ל"חוק" שהוא היפך ה"משפט".

ונראה לבאר כאן יסוד גדול עפ"י משי"כ במבין לפרשת ואתחנן (דברים ו, כ) על הפסוק: "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוהינו אתכם", וכתב שם הרמב"ן לבאר את ההבדל בין עדות, חוקים ומשפטים. "עדות" הם דברים שנקבעו לזכר נפלאות ה' כמו מצה, סוכה, פסח, שבת, תפילין ומזוזות וכיו"ב. "חוקים" הם דינים שנעלם טעמם בתורה. "משפטים", הם דברים שיש בהם הגיון, והם משפטים לישוב המדינות שבלעדיהם אין ישוב למדינה, כמו דיני שור, בור ושומרים וכיו"ב. וזוהי שאלת החכם שעליה עלינו להשיב לו בהזכרת כל הניסים והנפלאות שעשה לנו ולאבותינו שבגללם עלינו לשמוע בקולו הן בדברים שהם עדות, הן בדברים שהם חוקים והן בדינים שהם משפטים, עכ"ד.

נמצא לפי"ז שאפילו "המשפטים" שלכאורה היה צורך להנהיגם מצד השכל וההגיון ומצד ישוב המדינה אשר ללא "המשפטים" הרי איש את אחיו חיים בלעו, ומ"מ גם את המשפטים הללו עלינו לקיים מצד הכרת הטובה בבורא, ובגלל שכך נצטוונו על ידו. ואצלינו "המשפטים" צריכים להיות בדיוק כמו "החוקים" וכאילו אין בהם טעם ולא הגיון.

ולפי"ז נבין את הנאמר בסי' תהילים (קמו, יט"כ) "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", והנה לכאורה היה צריך הכתוב לסיים כך: "לא עשה כן לכל גוי וחוקים ומשפטים בל ידעום", ולמה סיים רק במשפטים: אולם להאמור הענין מבואר, שהרי בחוקים שהם ללא טעם והגיון אין הגויים מאמינים בהם וכנאמר בפרש"י בתחילת פרשת חוקת וז"ל: "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה". אולם "משפטים" שהם כורח המציאות בקיום כל מדינה והם דברים שיש בהם שכל והגיון, את אלה גם הגויים עושים ומחוקקים חוקים שהם

משפטים. וזה שאמר דוד המלך ע"ה, אצל עם ישראל - "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" כלומר - אצל עם ישראל אין הבדל בין חוקים ומשפטים, ואת שניהם הם מקיימים מחמת שזוהו ציווי ה'. מה שאין כן אצל הגויים שאף שיש להם משפטים אבל אין הם מקיימים אותם מאותה סיבה שהיהודי מקיים אותה, משום כך "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" וכי.

מעתה נבין את מה שפרש"י בתחילת פרשתנו "מה אלו מסיני אף אלו מסיני", משום שאפשר היה לומר שאת המשפטים שיש בהם שכל והגיון צריך לקיים מחמת ישוב העולם ומחמת הבנתם של המשפטים. ועל כך מפרש רש"י שאצלינו קיום המשפטים הוא רק מסיבה אחת, משום שניתנו בסיני, וזו הסיבה העיקרית והחשובה שבגללה עלינו לקיים את המשפטים. וזוהי הסיבה שהתורה התחילה לפרש את ענין "עבד עברי" שהוא "חוק" ולא ממשפטי ה', כדי שנדע שאצלינו המשפטים והחוקים הם שווים, מאותה סיבה שאנו מקיימים את החוקים, מאותה סיבה בדיוק אנו מקיימים אף את המשפטים, ואצלינו כל משפטי ה' הם כחוקה.

בזה נבין גם מה שנאמר בפי' ואתחנן (דברים ד, ח): "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה וגו'". ולכאורה הרי משפטים יש גם לגויים ומה משבח הכתוב דוקא את ישראל. אולם לפי האמור הדברים מובנים, דהכתוב משבח את ישראל שהם מקיימים את החוקים והמשפטים משום שכך נצטוו ע"י הבורא וכפי שנאמר בהמשך הפסוק "ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם היום" ולא בגלל ההגיון שבדברים, ובזה שונה עם ישראל מאומות העולם.

וזהו ביאור הפסוק בפי' ואתחנן (דברים ו, א): "וזאת המצוה החוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה", קיומם של החוקים והמשפטים אצל העם היהודי הוא משום "שצוה ה' אלוהיכם ללמד אתכם וגו'" ולא משום סיבה אחרת. שוב מצאתי שכדברינו כתב בספר "שפת אמת" וברוך שכוונתי לדעת גדולים.

(1)

פרשת (4)

שלו (א) נתנה תורה רשות בו ומצוה היא בו. קצת כיון דנחמת מלכות ביה למע קרי לה תורה כשנח ומלכות דכתיב הוא ברוכה סגין או דנחמת בלתי מלכות ביה ע"פ בקשה רמזים ומשמות י"ט רשומה פ"ט מתלמידי ואי ארשא ללא סוף אלדס אכס לכך ללא תריך למצוה רשומה על פי עכס סעולס והוא יתבדק הכסלים על זה ומן כרשומה ע"י סכס כרשומות וזה פתיחה רשות על סקולס ב"ב וכיון סכסר ב"ב אלדס ליד ק י"ט חיוג על הכופל למסות רשומה

תורה תורה (2)

שלו (3)

שלו דיני הרופא. ובו ג' סעיפים:

(א) א נתנה התורה רשות לרופא לרפאות (א) ומצוה היא י ובכלל פיקוח נפש הוא (ב) ואם מצוה עצמו דרי זה שופך דמים (ג) יואפי' יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם וזכה להתרפאות (ד) ומיהו לא יתעסק ברפואה א"כ הוא בקי ולא יהא שם גדול מצו שאם לא כן דרי זה שופך דמים ב (ה) וואם ריפא שלא ברשות בית דין חייב בתשלומין אפי' אם הוא בקי ואם ריפא ברשות ב"ד (ו) ומעוה הוויק פטור מדיני אדם חייב בדיני שמים ג (ז) ואם המית ונדע לו ששנג (ח) גולה על ידו:

יד אברהם

(סימן שלי סעיף א') נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא. וכלכ סיפא לנו לשמים וידע סלמיות כרשומה מצוה וידעו ולא יכיון סכסל חנוי כסס סלוי ומל"ס כרשומה ומל"ס נס סלוי לא דרס ס"ס כי כרשומה:

שלו א נתנה התורה בו. שלא ילמד מה לי ללמד הזה קמח אנטס ומתלמידי הרב כשונג: ב ואם

פרשת (6)

אזינו לא תורה (7)

רפא ירפא (כא-יט)

מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות (רש"י) לפני אחד הצדיקים הגדולים שבדורות עברו באו פעם אנשים ובכו וזבקשו ממנו, כי יתפלל למען חולה מסוכן, אשר הרופאים כבר נתייאשו מחייו וקבעו, שאיננו יכול עוד לחיות. נענה הצדיק ואמר: המתורה נתנה לרופאים רשות רק לרפאות אבל לא לייאש את החיים. לכך אין להם כל זכות, שכן לא קבלו רשות על כך.

הרבי מקוצק ד"ל היה אומר על כך: "יאוש שלא מדעת" - כל יארש בא מתוך שאין דעת...

א"כ התיק (8)

ובכך אשר אמרתי וגו'. טעם אומרו וכל וגו' פשמרו, ולא אמר וכל אשר וגו' פשמרו. יכיון לומר על דרך אומרים ז"ל (מכות כ"ג) כי מנין מלות עשה הם רמ"ח, כנגד רמ"ח אברים של אדם, ושם"ה לא פשעה, הם כנגד שם"ה גידיו (וה"ק ט"א ק"ט), והוא מה שרמו שלא יאמר אדם אקיים כך וכך מלות, וקסיקו לשמירתי, לזה אמר וכל אשר וגו', פירוש בכל המלות סהיו נשמרתי. וכתסרו

ברשי מה ראה ארון לירצע יותר מכל שאר אברים שכגוף אמר ר' יוחנן בן זכאי ארון ששמע על הר סיני לא תגנוב וחלק הגנב תרצע.

והנה לכאורה תמוה הא הפסוק לא תגנוב מיירי בגנוב נפשות והא לזה מכרוהו בגניבת ממון.

ויש לומר על פי מה דאיתא במדבש על הפסוק וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר מלמד שאמר כל הדברות כדיבור אחד מה שאי אפשר לארון לשמוע ולפה לדבר וכו' דבר אחר מלמד שלכל דיבור ודיבור אמר פרטי הדברים השייכים לאותו הדיבור. דרך משל כדיבור לא תרצח אמר נמי המלכין פני חבירו שהוא כעין רציחה דאזיל סומקא ואתי חיורא וכן כל כיוצא בזה. וכן כדיבור לא תגנוב אמר נמי גונב ממון וגונב דעת הבריות וכיוצא בו כו' עיינ שם.

אם כן השתא יזבן דברי רש"י ז"ל הנזכר לעיל ארון ששמע על הר סיני לא תגנוב אם כן כיון ששמע על כרחק אי אפשר לומר כפשט הראשון של המדרש

הנזכר לעיל על את כל הדברים האלה לאמר וכו' אלא על כרחק דהפשט השני הוא עיקר שאמר פרטי הדברים של כל דיבור ודיבור. נמצא אף דהפסוק לא תגנוב קאי על גניבת נפשות מכל מקום הפרטי דברים נאמרו עמו והוא גניבת ממון וגניבת דעת וכל כיוצא בו כנזכר לעיל. ואם כן שמע הארון על הר סיני לא תגנוב על גניבת ממון גם כן והוא הלך וגנב לכך תרצע.

(תלמידו במשנת דר' אליעזר)

אשנה קבורה (9) בק אמה ק"ח

וגם צריך לדעת: הרמ"ח מצות שפתורה שהטיל השם יתברך על האדם לזקום ולשמרם, הוא נגד הרמ"ח אברים שבאדם, וכי היכי דבאברים נמצא אברים שונים: יש שאין הנשמה תלויה בהם, כמו היד והרגל וכדומה, דאף אם יחסרו, אף שההפסד הוא רב מאד, אף-על-פי-כן נקרא רק בשם בעל מוס; ויש שעל-ידי חסרונותיו אינו יכול לחיות על-פני תכל, כגון שנתו ראשו או שנקרע סגור לבו, ששם הוא מקור החיים. כן הוא גם-כן בעונגי מצות השם יתברך.

שעליהן גם-כן פתיב: "אשר יעשה [אתם] האדם וחי בהם", ונאמר: "כי הוא חייך וארך ימיו", ועוד פסוקים הרבה בהנה המורים לנו כי עקר חיי הנפש לעולם הקא תלוי בקיום התורה. יש מצות, שאפלו אם פשע האדם ועבר עליהם, הוא נקרא לעולם הקא רק בשם בעל-מוס [וגם זה גנאי גדול הוא לנצח, דידוע מה שכתב הרב חיים ויטל בפשע הקדושה, וכן הגר"א

2

11) א"ח יואל 3)

ישראל עולץ לגלל ומגללך להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להו ראו תבתכם לפני המקום כהבת זכר ונכבה

12) שר חלמה

כב, ינייד וככל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכי שלש רגלים תחוג. הנא הקדמה למצות שלוש רגלים, שכשיבוא ליראות את פני ה', והיו מגלים להם הכרובים, והראו להם חיבתם לפני ה' שמעורין זה בזה, כדאמר יומא נד, א. לכן אמר קודם, שחלילה לא תדמו שיש בזה ענין עבודה זרה או תמונה, וכדאמרו שם "יעסקו בדברים אלה". רק הוא מצוה כדי להראות אם עושים רצונו של מקום, וכמו שביארנו במקום אחר (שמות לב, כט). וכן בתשא (לד, יז) כתב "אלהי מסכה לא תעשה" קודם רגלים.

13) א"ח יואל 3)

אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה הנציאין לשוק ואמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וכללתן קללה יעסקו בדברים הללו מיד החילים שנאמר "כל מכבדיה חיליה כי ראו ערותה"

12)

10) ע"מ

במשלי, דהתקלה ימצא לנצח בנפשו באותו האבר שפשע בו על רצון השם יתברך, ונמצא דאם לא הניח תפלין, אף אם יקיים כל המצות יהיה בעל-מום בידו, ונמצא קשיקים לצת התחיה, כל ישראל יצמדו חיים וקיימים בכל אבריהם והוא יהיה בעל-מום ביד השמאלי הנה לנצח, דבכוח מצות התורה שאדם מקיים באבריו הם זוכים לחיות לצתיד חיי העולם - כל מצוה שקרמ"ח מצות קסיה את האבר שקרמ"ח השוף לו, וכמו שאנו אומרים "חיי עולם נטע בתוכנו". וכינון שצבר בשאט-נפש על המצוה ההיא, אין לו מי שיחיה את האבר ההוא, וכמה יתמרמר אחר-כך האדם שהוא צל זה, שהכל ידעו את גדל הקדושת בהי' במצות תפלין. וכן כי האי נונא אם יהיה בעל-מום בשאר אברים על-ידי שארי דברים שקלקל, וכמו דאיתא בתרגום קהלת על הפסוק "סוף דבר הפל נשמע", דהינו, שלכסוף הפל יתפרסם לציני כל, וצל-בן את האלהים ורא זאת מקוטיו שמור כי זה כל האדם, ורצה לומר, שמהרמ"ח מצות צשה ושק"ה לאוין שושמר האדם בימי חיו יבנה לצתיד כל האדם, ונמצא קשיקים ויהיה בעל-מום באיזה אבר או שיחלקל לו איזה גיד מגידיו (המכונים נגד שק"ה לאוין שבתורה), יתבוננו הפל איזה מצות צשה או לאו צבר בשאט-נפש, וכמה קלון וקלמה יסבל על-ידי-יה לנצח. ויש צניגים שהם נגד הראש והלב, שהם צבר חיות נפש הקדושה, כמו אמונה בהי' ובתורתו, וצניג שמירת שבת, דהוא גם-כן יסוד האמונה, דאם יחסר לו צניגים שהם פקר וקפלקל כל עקר החיות מנפשו הקדושה, וקשהוא חיי בעולם הנה הוא חיי רק בנפש הקבמית שלו, ולא יהיה לו בפה להקים בצת התחיה.

14) הקדמת שיר השכח - ל' יצחק מ"ח

גשמיות רק לחיות לעזר ולמעד להסוב הקדושה וכענין שאמרו על אעשה לו עזר כנגדו זכה עזר לא זכה מנגדו - שנאמר הניקד על האשה וגם נמשל על תאה החומייית ובעונותינו הרבים הרשיעו אנשים עד שנשארו רק על תאה החומייית לבד וכאלו לא נבראו רק לזה כצירת הבהמות והמה שתלכלכין ומהמין עצמם כחאותם יותר מבהמות עד שממסאין עצמן בטומאת נשי תכריהם ואכילתם קיא צואה ומעשיהם טמאים וממאסים במעשיהם יופי המשל והגמשל - שנמשל לזה במגדל צהיה מלאכתו ונוי תכניו נחעלה על כל, ושום טוב יופי מלאכה לא נערכה אליו ועדן נן לא רמה אליו ביפיו זבא אור ועשה ציור על הבייר מימי המגדל בששר בציור נאה ומתודר והיה נראה כציות כאלו סמש בניו לתלשיות וכולם היו לומדים מסנו נוי בנין המגדל את שאינו נראה להם וכל העולם היו נרגים מנו בנין המגדל מציור תציד. ואח"כ בא אדם אחד רע מעללים וליכלך הציור ברברים מאוסים ומסורחים עד שהיה מאס להסתכל על הציור ואפי' לחשוב במחשבתו היה הרבר מאיס ומתוך כך נמאס מלאכת נוי המגדל במחשבת האדם כי כאשר היה מתחיל לחשוב מחשבת נוי המגדל עלה על רעיונו מיאוס הציור. וכמו כן הגמשל בעינא ברברים הקרושים תגבוהים מעל גבוהים נמשלו ברברים הקרושים וכאשר קמו הרשעים שנמשלו כבהמות נרסו וחשוחו תואר המשל נשתת בעיניהם טראו. תואר הגמשל.

15) ר"ל

(יב) ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה. היא המצוה שאמר לו מאמש עלה אל ה', ונגש משה לברו אל ה' (לעיל פסוקים א"ב), וצחה ביום השביעי הוסיף לו לאמר והיה שם ואתנה לך, כי יתעכב בהר עד כי יתן אליו לוחות האבן והתורה והמצוה, ואשר כתבת יחזור על הלוחות. ו"להורות" על התורה והמצוה. ושעור הכתוב ואתנה לך את לוחות האבן אשר כתבתי, והתורה והמצוה להורות, והוא כאשר אמר במשנה תורה (דברים ה כח) ואדברה אליך את כל המצוה החקים המשפטים אשר תלמדם:

16)

(יב) והתורה: פירשו חז"ל בברכות (ה) - זה מקרא⁹⁴, וכן הוא בירושלמי (פ"ו ה"א): ר"א בר כהנא בשם ר"א "מנין לכל המצוות שטעונין ברכה, שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה", איתקיש "מצוה" ל"תורה", מה תורה טעונה ברכה אף מצוות טעונות ברכה, הרי דמפרשי "תורה" ממש⁹⁶. אק על כרחך אינה כמו שהיא כתובה לפנינו שהרי לא נשלמה עדיין⁹⁷, אלא כמו שהיתה כתובה לפני ה' כולה שמוחיו של הקב"ה שבהם ברא שמים וארץ⁹⁸. ועל זה אמרו במסכת ע"ז (ג, ב) ג' שעות ראשונות של יום הקב"ה יושב ועוסק בתורה.

כ"ח
ל"ג

3)

pe (17)

ומביא על כל המאמר מקרא "יומם יצוה ה'
 חסדו" (תהילים מב,ט)⁹⁹, ולא נתבאר מה
 זה חסד במה שהקב"ה עוסק בתורה. אלא
 הכוונה, דהקב"ה מזכיר שמותיו יתברך
 שחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
 בראשית. וברור שמחדש באופן שברא
 תחילה היינו בשמותיו הקדושים, וכלשון
 המשנה באבות פרק ג' (משנה י"ד)¹⁰⁰
 התורה נקראת כלי חמדה שבו נברא
 העולם, והן הן גופי תורה שבכתב, ומשום
 כלי נקרא זה העסק¹⁰¹ "חסד" כאמור
 לעושה¹⁰² אורים גדולים כי לעולם
 חסדו¹⁰³. נבל זה ניתנו למשה בכינוי, אלא
בלא נתפשו¹⁰⁴ שמותיו על הצורה
בניתנה לנו, אלא, פרשיות פרשיות בכל
משך ארבעים שנה עד מות משה¹⁰⁵.
 התורה הלו היינו שמותיו של הקב"ה היו
 כתובים על הלוחות הראשונים, וגם
 בלוחות השניים כמבואר להלן (לד,א).
 ועיין (להלן לד,כו) מה שכתבתי בשם
 ירושלמי שקלים פ"ו (כה,א)¹⁰⁶.

והתורה. החלק העיוני ממנה. והמצוה.
 הוא חלק המעשי ממנה. אשר פתבתי. כי
 לולא חטאו בעגל היתה כל התורה נתונה
 חתומה מיד הבורא יתברך³⁷ כמו
 הלוחות³⁸, כמו שהעיד באמרו "ואתה
 מרבבת קדש מימינו אש דת למו"³⁹ (שם
 לג, ב). ומאז שחטאו בעגל לא נכו לכה⁴⁰,
 אבל כתבה משה במצותו⁴¹, כאמרו אחר-
 כך "כתב לך את הדברים האלה"⁴² (להלן
 לד, כז). ולא הביא משה רבנו את הלוחות⁴³
 אלא כדי לשפרם לעיניהם, לשפר את לבם
 הזונה, כדי שיחזרו בתשובה. להורתם.
 אתנם לך כדי שתורה אותם⁴⁴. פי אף-על-
 פי שהכל⁴⁵ בכתב, כאמרם זכרונם

18 ספיקו

40. כי דרגה זאת של כתיבת תורה על ידי הקב"ה בעצמו, בצורת "שמותיו של הקב"ה", היא ההולמת את בני ישראל בדרגת "פרחה נשמתם" במתן תורה, שאז חזרו לדרגת האבות ("למעלת אבותם ישובר") שהיא דרגת אדם הראשון לפני החטא (כמבואר בדברי רבינו לעיל יט, ד"ה וגוי קדוש, יכ, כה ד"ה מן הדם אשר בסף, ובראשית לטז ד"ה אלי תבא). בדרגה עילאית זאת של כתיבת הקב"ה (ולא משה מפי הגבורה) כשילנת המחיצות שבין תורה שבכתב ותורה שבעל פה במשמעות המקובלת, ובמקומן קיים יחס של קשר ישיר,

19 הערה pe

20 אם קמץ שמה

ב. הנה, מה שהביא בשם האדמו"ר מראדזין ז"ל, דתחילה נבנה אנטנו בית המקדש עד קודם ביאת המשיח, בפנים²² אריך כזה אי"ה, ואביא שגם בספר "אספקלריא המאירה", על הזוהר (בפרשת שופטים), כתב כן.
 אבל, פלא על כל הני גדולים, איך לא זכרו שכפירוש מכואר כן כתיבתי זהר (תיקון כ"א²³), דתחילה יבנה ע"י אדם, היינו על ידינו, ואח"כ כשיהיה גמר התיקון, יבוא מן השמים וינוח על בנין שנעשה על ידינו, וכן כתב בספר "האמונות והדעות" לרבינו סעדיה גאון²⁴, דתחילה נבנה בית המקדש ברשיון המלכות, וזה יהיה הכנה לבנין שיבוא מן השמים, עיי"ש. וכן הוא בפסיקתא²⁵, עיי"ש בכיאר הגאון ר' זלמן מרגליות, וכן הוא בירושלמי וכמו שהבאתי כבר לעיל בפ"ב²⁶.
 וכפי קט שכלי אסכיר הדברים, למה יצטרך להיות כן, שנבנה אנטנו תחילה בית המקדש, ואח"כ ירד מלמעלה בית המקדש העליון על בית המקדש שלמטה, עפ"י דברי רבינו השל"ה (בדרוש לפרשת תצוה²⁷), שכתב בזה הלשון: "ומתחילה אקדים הקדמה אחת, והיא, זאת ידוע דביקות הקב"ה בנו ואנחנו בו, ואנחנו הגורמים הדביקות הגדול שיהיה לו עמנו, מכה התעוררות מלמטה - אז מתעורר השפע הרב מלמעלה, ובוה מתורץ מה שכתב רש"י (בפרשת משפטים) בפסוק יולהביאך אל המקום אשר הכינותי²⁸, וז"ל: 'כבר מקומו ניכר' כנגדו, זה אחד מן המקומות שאומרים שבית המקדש שלמעלה מכון נגד בית המקדש שלמטה, וקשה, מי נחלה במי, הלא הקטן נחלה בגדול, והיה לו לומר 'ביהמ"ק שלמטה מכון נגד שלמעלה', עד קשה רישא לסיפא, שאמר 'כבר מקומו ניכר' - נמצא המקדש למעלה קדם, ואח"כ אמר 'מכון נגד שלמטה' - משמע, כאילו היה שלמטה קודם, ח"ו. אלא הענין הוא, שמקדש שלמעלה כבר הוא קדמון, והי"ת צוה לעשות מקדש שלמטה ג' בסודותיו של מקדש שלמעלה, שזכח עבודת המקדש שלמטה, מוכן לקבל ההשפעה מהמקדש שלמעלה, וזו ההשפעה אינה יורדת מלמעלה עד שתעלה מלמטה התעוררות מהכנה שלמטה, ולענין ירדת השפעה זו, מכון של מעלה נגד של מטה, כי צריך לעלות מתחילה התעוררות מלמטה, דהיינו כשלמטה כסא והכנה עליו ההשפעה מהמקדש שלמעלה, ועל זה רמזו רז"ל - 'אע"פ שהאש יורדת מלמעלה, צריך להביא מן ההדיוט'²⁹.
 כי בהבאת אש מלמטה מעורר האש הרוחנית למעלה, עכ"ד הקדושים הצריכים לענינו. הרי, דאם אנו רוצים לזכות להשפע שמלמעלה, צריך שתבוא התעוררות מצדנו, פה למטה, תחילה, ולתכלית זו צוה לנו הי"ת לבנות בית מקדשא למטה, ועפ"י אתי שפיר, דודאי קודם גמר התיקון של ביאת המשיח, לא זכינו ע"י בית המקדש שבנינו פה למטה אלא להשפעה של הבית המקדש שלמעלה, דע"י התעוררותנו פה למטה נמשך לנו השפעה רוחנית מבית המקדש שלמעלה, אבל כשנזכה לתיקון הגמור, נזכה שגוף בית המקדש שלמעלה ירד למטה וינוח על בית המקדש שלמטה, ולא רק השפעתו לכך, כמו שהיה בשני הכתים שכתחילה, אלא הוא בעצמו יבוא למטה, והוא, שיניח הכורא כל עולמים את העליונים, ויעשה משכנו בתחתונים, דעל זה היתה תכלית כל הבריאה, אבל לזכות לזה, צריך

4

שכתבו התעוררות תחילה מלמטה. ככתוב בספר רבינו השל"ה, דרך הוא דביקות הכבוד אליו, דהתעוררות תבוא מצדנו תחילה, ועל כן יצטרך שנבנה אנחנו תחילה בית המקדש, ואח"כ יניח הקב"ה בית המקדש שלמעלה על בית המקדש שלמטה. כן נראה לי הפעוט בהסבר הדברים. ועפ"י דברי רבינו השל"ה הדברים נונים ואמיתיים, ודוק.

ג. וכוה יוכן ג"כ, מה שהבאתי לעיל³⁰ בשם המדבר, דהקב"ה מתפלל על בנין בית המקדש. דלכאורה, מה מקום מצידו יתברך להתפלל על זה, הא בו תלוי הדבר להורידו למטה, ומתי שירצה יוכל להורידו? אבל בהנ"ל, דהכל תלוי בהתעוררותינו דלמטה, שפיר מתפלל הי"ת. מתי תבוא אליו התעוררותנו דלמטה, היינו שיבנה תחילה בית המקדש דלמטה. כדי שיוכל להוריד אח"כ את בית המקדש שלמעלה עליו. ואחי שפיר בהבנת הדברים כס"ד. ידוע, דקודם בנין בית המקדש, צריך שיתקבצו ישראל שם תחילה, וכמו שהבאתי לעיל בשם ש"ס ורמב"ם. על כן, ודאי דהעונש על התרשלות שהבאתי לעיל בשם ה"עזרת כהנים"³¹, שהקב"ה קוצף על זה, הוא דאי על ההתרשלות של הקיבוץ, שמתרשלים לעשות קיבוץ ישראל שם בארץ ישראל, וכל קיבוץ שיתקבץ שם, חשוב מאד כעיני הי"ת, ואינו רשאי להקטין אותו. פמאמר הנביא (זכריה ד'³²) "מי בז ליום קטנות", עיין אבן עזרא — שמכזה לישועות קטנות. שמחזיק זאת לדבר קטן. "ישמחו וראו" וגו', "והיה כאשר הייתם קללה בגוים, בית יהודה ובית ישראל, כן אושיע אתכם והייתם ברכה אל תיראו תחזקנה ידיכם"³³ — עיין ב"מצודת דוד" — "אל תיראו מדברי המקטינים כבוד הכית והפקידה, ותחזקנה ידיכם לאחוזו כבנין ולהשלימו", "אלה הדברים תעשו", יעו"ש. ואחר שיהיה שם קיבוץ ריבנו את הארץ, יהיה הבנין ע"י מי שהתברכו בגופניות וברוחניות, וכדברי העזרת כהנים הנ"ל, כי הקב"ה ישגיח עליו בעין פקחא. והנביא אומר כן בפירוש (זכריה ג'³⁴): "על אבן אחת שבעה עינים" — "רצונו לומר, שמירה תהיה מאת המקום כ"ה על הבנין ההוא". "הנני מפתח פיתוחה נאום ה' צבאות" — "המקום בעצמו יחזק צורות על האבנים ליפותם, רצונו לומר, ה' יתן כח ועזר על המלאכה". "ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד" — "רצונו לומר, בפעם אחת אסיר את עון הארץ, כי אחדש בקרבם רוח נכון ולא יחטאו ולא ימצאו עוד עון", עיי"ש במפרשים. וכוונת הנביא בזה כולטת, לומר, שלא לקטוג על הבנין — שבני הארץ המה לא טובים ומלאים עון וע"י כך לא ירצו להשתתף עמם, על זה אומר הנביא, שה' הבטיח שימוש את עון הארץ ביום אחד, רצונו לומר, שפתאום ביום אחד (כמו שאומרים כל"א אין איינעם מאַרגען מאן ויירד אויף וואקען פאָם שלאפפע³⁵) ימצאו את לבבם שנהפך לטובה, ולא ימצאו עוד עון, ורוח חדש בקרב לבבם, לעשות רצונו של מקום.

(21) pe

(22) נשמה של

בשעה שהקדימו נעשה לנשמה

נעשה ואחד כנגד נשמע. עוד איתא שם, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו וכו'. עוד אמרו שם (פס): בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל, וברש"י: שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך מאהבה כבנים. והיינו דמשום כך זכו שכבר במצרים קרא להם הקב"ה בני בכורי ישראל. והעולה מכל זה שהקדמת נעשה לנשמע היא המדרגה הגבוהה ביותר שלהם, שמתן תורה גופא היתה בכפיה שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית והיו מוכרחים לקבל התורה, אבל מדרגתם המיוחדת היא זה שהקדימו נעשה לנשמע שזאת עשו מרצונם, ועי"ז זכו לכל המעלות, שירדו ששים רבוא

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה. כל הדברים האלה היינו גם על אומרים כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שכריתת הברית היתה לא רק על הדברים הכתובים בספר הברית אלא גם על מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, שבוה זכו שהיתה כריתת ברית בין הקב"ה וישראל. וראוי לבאר הענין שהקדימו נעשה לנשמע שכפי שעולה ממאמרי חז"ל זו היתה המדרגה העליונה ביותר שנתעלו ישראל בקבלת התורה, וכמו שאמרו (שבת פח). בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד

(5)

מלאכי השרת וקשרו לכא"א ב' כתרם ושקראן הקב"ה בני בכורי ישראל.

וי"ל ע"פ מד"א בספה"ק מאור עינים (פר' יתרו) בענין הקדימו נעשה לנשמע, דהנה לאדם יש זמנים של עליה וזמנים של ירידה, בסוד הכ' (יחזקאל א) והחיות רצוא ושוב, שכך הוא סדר הבריאה שתמיד יש עליה וירידה, אחר כל עליה באה ירידה ואח"כ שוב עליה, ומצד הברך הוא ענין גבוה מאד מרזין דאורייתא. ויהודי צריך גם בזמן ירידה להיות דבוק בה', וזה עיקר קבלת התורה, שישראל יהיו תמיד דבוקים בה' אפילו בזמן ירידה. וזהו ענין הקדימו נעשה לנשמע, היינו שנעשה גם בלא שנשמע ונבין, שגם בזמנים ירודים נהיה דבוקים בה', ואח"כ באה מדרגת נשמע, שהיא המדרגה היותר גבוהה של דבקות בהשי"ת בזמן עליה. וזוהי גדולתם של ישראל אשר הקב"ה התפאר בהם על כך שהקדימו נעשה לנשמע, שהשיגו האמת שלעולם יהיו דבוקים בהשי"ת אפילו בזמן חשכות. ועפ"ז מבאר הכתוב (דברים ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם, שם הוי"ה הוא בחי' גילוי, ושם אלקים הוא בחי' דין וצמצום, וזהו ואתם הדבקים, שלעולם אתם דבוקים בהשי"ת, הן בבחי' בה' והן בבחי' אלקיכם, בזמנים של חשכות וצמצום.

23
pe

ועד"ן י"ל גם במאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע עה"פ ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים, שיש ג' מדרגות של חשכות זו למעלה מזו, חשך ענן וערפל, וערפל הוא חשכות עבותה יותר מכולם, ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים, שגם בתוך הערפל נמצא השי"ת. וע"פ האמור י"ל אומרו אשר שם האלקים, כמאה"כ ה' הוא האלקים, שאותה עבדות שיש בשעת הגילוי בחי' הוי"ה יש בשעת צמצום וחשכות בחי' אלקים, וזהו פי' ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים שאותה עבדות יש גם בבחי' אלקים, להיות דבוקים בהשי"ת.

וע"פ האמור שעיקר קבלת התורה הוא הדבקות התמידית בהשי"ת, יתבאר מאמרם ז"ל (שבת פו:) ודכו"ע בשבת נתנה תורה לישראל, שזה גם עיקר מצות שבת הדבקות בה', כמד"כ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, שעיצומו של יום השבת הוא יום שישראל דבוקים בהשי"ת. וכיון שתכלית התורה היא שישראל יהיו תמיד דבוקים בה' לכך בשבת ניתנה תורה לישראל.

עוד י"ל ענין הקדימו נעשה לנשמע, דהנה יש מדרגה מיוחדת, מלבד קיום המצוות והמניעה ממעברות, שיהודי עושה את רצון השי"ת אף בדברים שאין עליהם ציווי מפורש. שאף שאינם כתובים במצוות התורה אבל רצון ה' הוא שיעשו אותם או שלא יעשו, וכדאיתא בספר יסוד העבודה (ח"ב פ"ט) (במד"כ ויקרא י) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' וישמע משה וייטב בעיניו, היינו שמשרע"ה שמע בזה מאהרן דרך חדשה בעבודת ה', שלא אמר אם לתורה עשיתי או כהלכה עשיתי אלא הייטב בעיני ה'. וישמע משה וייטב בעיניו, ששמע דרך חדשה של הייטב בעיני ה', שכל דבר שיהודי עומד לעשות עליו להתבונן הייטב בעיני ה', האם הקב"ה כביכול יהיה מרוצה ממעשה זה. וזה מה שמצינו שאתו"ל (יומא כה:): קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה

והבי' בזה, שיש ב' בחי' בדבקות של יהודי להשי"ת, יש דבקות מתוך גדלות, כאשר יהודי מרגיש את גדלות הבורא ומתענג על ה', ויש דבקות בה' מתוך קטנות, כאשר יהודי נמצא בשפל המצב, ודוקא מתוך הכרתו את מצבו השפל והירוד, הריהו מתבטל לגמרי להשי"ת בבחי' לך אני וכל אשר לי, שזהו ג"כ בחי' דבקות בה' הבאה מתוך קטנות. וזהו תכלית קבה"ת, שישראל יהיו תמיד דבוקים בה' כחשיכה כאורה. ומכאן גודל המעלה בזה שהקדימו נעשה לנשמע שהגיעו על ידה לכל המדרגות הגבוהות, ובעבור זה קראם הקב"ה בני בכורי ישראל. וכאמרו מי גילה לבני רו זה, שבעבור זה נקראו בני בכורי ישראל. ומשמעות הרו שמלאכי השרת משתמשין בו, כי מלאכי השרת דבוקים תמיד בהשי"ת ולא שייך אצלם כלל הפרש בין חשכה לאורה ובין מצבים שונים, ותמיד בטלים הם לגמרי

ולדעת בעצמו מבחי' נשמת אדם תלמדנו. וזו תכלית קבלת התורה שבעבור זה קראם הקב"ה בני ובני בכורי ישראל, שהיא המדרגה הגבוהה ביותר שזכו לה ישראל, שעליה נאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים, ולכל זה זכו עי"ז שהקדימו נעשה לנשמע. שזו בחי' בן שכל ענינו לעשות רצון אביו שנשמים. ועל זה אמר הקב"ה מי גילה לבני רו זה שמלאכי השרת משתמשין בו, שכל מהותם של מלאכי השרת היא לעשות רצונו ית', וכמו שאומרים בתפילת רבון כל העולמים בליל ש"ק, מלאכיך הקדושים והטהורים שעושים רצונך.

עד שלא ניתנה, ומהיכן ידע מה עליו לעשות, אלא שאברהם אבינו ביקש לעשות תמיד את רצון ה', ונשמתו למדה אותו מהו רצון ה' מה יעשה ומה לא יעשה, ועי"ז קיים כל התורה כולה, כי כל המצוות ענינם רצון ה'. וזה ענין מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, היינו שנעשה את רצון השי"ת עוד קודם שנשמע מה צריך לעשות וקודם שנודע מה הם הציוויים שנצטוו עליהם, וגם בדברים שאינם כלולים בנשמע, כי תמיד נעשה את רצון ה' ובכל מעשינו נשקול מהו רצון ה' בזה, שזאת יכול אדם להשיג

6